

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Senos knygos, seni dalykai

Berods šviesios atminties filosofas Leonidas Donskis ragino mus gręžtis į neskubrą, lėtą geros literatūros skaitymą. Skaitymą sau – ne knygų klubui, į kurį buriatės pakalbėti apie perskaitytas knygas, ne *Facebook*, ne apkalboms ar pasididžiavimui, kad esate skaitęs madingą ir visų aptarinėjamą knygą. Būtina turėti knygų, kurios įdomios tik jums pačiam. Ir gal net nėra aišku, kodėl įdomios – nei siužetas kažkoks ypatingas (o gal jo net nėra), nei personažai, nei globalios problemos aptarinėjamos...

Tiesiog jums gera su ta knyga. Kaip su senu draugu, su kuriuo galima pasikalbėti apie labai svarbius ir apie visai nereikšmingus dalykus. Kuris neišsizėis, jeigu jūs pokalbį nutrauksite, jeigu jūsų dėmesį prikaustys kas nors kitas, tarkim, televizorius ir karščiausios jo naujienos, kurios po kelių dienų atvėsta iki nulinio temperatūros. Kuris kantriai lauks, kol jūs grįšite.

Todėl aš taip mėgstu senas knygas.

Knisuosi po perskaitytų knygų knygynus ir puslapius internete, nevengiu nuvažiuot ir į knygyną prie Halės turgaus, įsitaisusį kiek apsiurusiame name, kuriame ne tik lentynos, bet ir visi kampai nukrauti senomis knygomis, ir tas vaizdas mane ne liūdina, o įkvepia. O dar yra knygų mainų lentynos bibliotekose – tiksliau, knygų atiduotuvų lentynos, – ir mažosios bibliotekėlės gatvėse ar prie daugiabučių, panašios į lesyklėles. Kaip čia dvelkteli praėjusiu laiku, kupinu godaus, tiesiog maniakiško skaitymo, knygų rijimo vos ne tiesiogine prasme!..

Prieš kelerius metus labai apmažinau savo biblioteką (dėl paprastos priežasties – ėmė nebetilpti) ir daug naujesnių knygų padovanojau savo kaimo bibliotekai, dalį atidaviau, kitą nunešiau į knygų mainų lentynėles... Atrodo, tai buvo reikalinga, bet, deja, laikina.

Knygos vėl auga stirtomis, ir aš netgi nežinau, iš kur jos atsiranda. Juk lyg ir vengiu pirkti, bet... kaip nepasiimsi antikinės literatūros chrestomatijos, padėtos bibliotekos atiduotuvų lentynėlė? Arba vokiečių romantikų apysakų?.. Arba N. Gogolio „Mirusių sielų“?..

O paskui prisimenu, kad dar internetu užsisakiau J. Orwello „1984-uosis“. Tai irgi sena knyga, kuri puikiai tiks kitoms į kompaniją. Ji atgaivins mano atmintį savo ironišku – o gal tiksliau, sarkastišku – šūkiu „Laisvė – tai vergija. Nežinojimas – tai jėga“, pagrindžiančia totalitarizmo esmę.

Paskui prisimenu, kad turiu T. Snyderio „Apie tironiją“ ir A. Jokubaičio „Politinį idiotą“. Pasidaro smagu, tik šiek tiek susirūpinu, kad reikia surasti laiko šitoms knygoms – beje, naujoms, bet kalbančioms apie labai senus dalykus – perskaityti.

O ką jau bekalbėti apie mano mylimą Agatha Christie. Mieloji seklė mis Marpl, jaunos merginos paklausta, kaip būti tokiai išmintinga kaip ji, nusišypsojusi pasakė: „Reikia pasenti“.

Ak, jaunystės kulte, ir ką tu dabar pasakysi?..

Renata Šerelytė

R. Barauskio nuotr.

Naktis prie vienaties prigludo.

Abi nutilo.

*Tokios aukštos tylos kaip liūdnas
Nesu patyręs.*

*Druska ištirpsta, dyla peilis –
Girdėti viskas.*

*Naktis – iš nemigos, iš meilės –
Aukšta kaip tikslas!*

Žolė žvaigždynai pasisėja.

Sudygsta dangūs

Iš mano ilgesio, iš vėjo

Rasotų rankų.

Naktis – žvaigždžių spygliuotas krūmas, –

Ir vis liūdnas

Prie jo žmogus, o jo liūdnumas –

Vis žmogiškesnis.

Valdemaras Kukulas

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radio ir televizijos rėmimo fondas 2019 m. suteikė 10 000 Eur paramą šeštadieniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuviybės puoselėjimas pasaulyje“

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Senos knygos, seni dalykai • 2-as psl. Perpetua Dumšienė. Dvasiniai Fribūro vaikai • 3-as psl. Leonas Peleckis-Kaktavičius. Debesys virš geležinkelio bėgių • 4-as psl. Algis Vaškevičius. Rašytojas Valdas Papievis: Paryžius manęs nepaleidžia* 5 – as psl. Valdas Papievis. Brydė. Ištrauka iš romano* 6 – as psl. Astrida Petraitytė. Birutės Mar Unė* 7 – as psl. Deimantė Žukauskienė. Vaiva Rykštaitė: „Pirmąkart mama“. Faktai, mitai, giminės moterų balsai ir vienos mamos istorija* 8 psl. Kultūros kronika

Kitame numeryje: Jubiliejinis Poetinis Druskininkų ruduo • Metų knygų rinkimai

Redaguoja Renata Šerelytė renata.serelyte@gmail.com • Maketuoja Jonas Kuprys

Fribūro universiteto studentų lietuvių draugijos „Rūta-Lituania“ vėliava

Dvasiniai Fribūro vaikai

FRIBŪRO UNIVERSITETO LIETUVIAI IR JŲ REIKŠMĖ LIETUVAI

Perpetua Dumšienė

Vilniaus arkivyskupijos bažnytinio paveldo muziejuje ir Fribūro universitete surengta paroda „Dvasiniai Fribūro vaikai: Fribūro universiteto lietuviai ir jų reikšmė Lietuvai“. Skirta pirmą kartą visuomenei pristatyti katalikiškame Fribūro universitete XIX a. pabaigoje – XX a. pirmoje pusėje studijavusių lietuvių intelektualinę veiklą, jų reikšmę besikuriančiai moderniai Lietuvos valstybei, pasitelkiant studentų draugiją „Rūta-Lituania“ ir su ja sietinus artefaktus: studentų vėliavą, fotografijas, narių mokslinius darbus, kitus leidinius, žemėlapius.

Tokios parodos parengimas tampa įmanomas tik sujungus pasaulio lietuvių kultūros ir mokslo darbuotojų intelektines ir vadybines organizacines pajėgas, daugelio institucijų darnią veiklą.

Rūpinantis parodos darbų tęstinumu ir sklaida, išleistas ir solidžios, gerai iliustruotos knygos pavidalo parodos katalogas. Jį galima rasti didesnėse Lietuvos bibliotekose.

Lietuviai Fribūro universitete

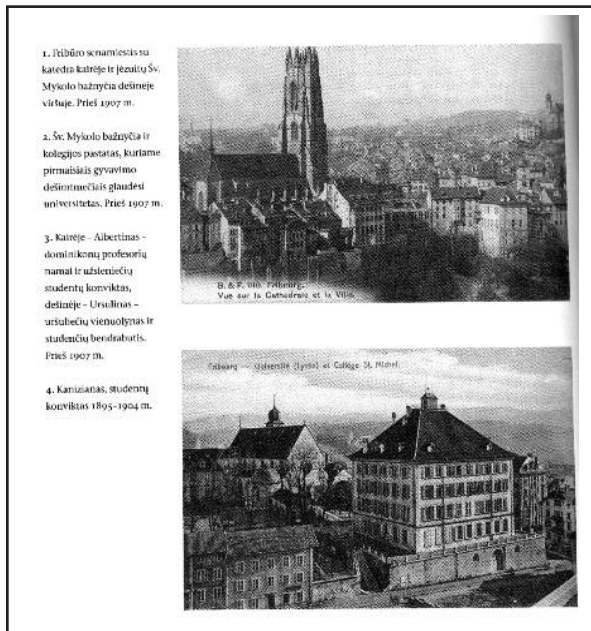
Lietuvos kultūros ir švietimo istoriją daug geriau suvoksime, jei žinosime, kaip ir kur buvo ugdomi mūsų kultūrininkai ir švietėjai, kokias idėjas jie visuomenei perteikė.

Fribūras (arba Freiburgas: pranc. Fribourg, vok. Freiburg) – miestas Šveicarijos vakaruose, į pietvakarius nuo Berno. Fribūro kantono centras, 36 tūkst. gyventojų. Štai trumpa statistika, skelbta knygoje „Lietuvių rašytojų takais Šveicarijoje“. *Nuo XIX a. pabaigos katalikiškame Fribūro universitete studijavo nemažai lietuvių, ypač kunigų: 1895–1935 m. apie 110 studentų, tarp jų Vincas Mykolaitis-Putinas, Pranas Augustaitis, Jonas Totoraitis, Stasys Šalkauskis ir kt. Juos rėmė JAV lietuvių šalpos organizacijos.*

Parodos kuratorė Kamilė Jagėlienė (centre su knyga) Bažnytinio paveldo muziejuje pristato parodą.

P. Dumšienės nuotr.

Parodos katalogo puslapis

Dėl įvairiausių istorinių aplinkybių lietuvių studentai vyko į užsienio aukštąsias mokyklas. Ypač sudėtinga situacija susiklostė tuo istoriniu laikotarpiu, kai po numalšinto 1863 m. sukilimo carinė administracija uždarė Vilniaus universitetą. Aukštąjį mokslą lietuviams pasiekti Lietuvoje tapo neįmanoma.

Numalšinusi 1863–1864 m. sukilimą, kurio vis dar bandyta atkurti Abiejų Tautų Respubliką, tapo aišku, kad buvusios Lenkijos ir Lietuvos bendros valstybės išgelbėti nepavyks. Siekis išsivaduoti iš Rusijos imperijos galėjo kilti tik iš visiškai naujos, iki tol nesireiškusios tautinės jėgos. Vilniaus universitetas liko uždarytas iki pat 1919 m., todėl negalėjo tapti naujos rezistencijos židiniu. Lietuvos jaunimas – jau ne tik aristokratų, bajorų, bet ir miestiečių bei valstiečių vaikai – išsilavinimą stengėsi įgyti Sankt Peterburgo ir Maskvos, o nuo XIX a. pabaigos – ir Vakarų Europos universitetuose. Taip lietuvių tautinėje savišvietoje tapo svarbus ir Fribūro universitetas.

Šio universiteto svarba Lietuvos valstybingumo formavimuisi neabejotina. Tai buvo vienas iš svarbiausių centrų, kuriame būrėsi lietuviai intelektualai katalikai – kunigai ir pasauliečiai. Dauguma jų studijas Fribūre baigė apgindami daktaro disertacijas, neretai pirmąsias savo srityje Lietuvoje: teologas, būsimas Vilniaus vyskupas palaimintasis Jurgis Matulaitis, filosofas ir būsimas Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) rektorius Stasys Šalkauskis, rašytojas Vincas Mykolaitis-Putinas, istorikas Jonas Totoraitis, istorikė ir pedagogė Marija Andziulytė-Ruginienė ir daugelis kitų. Kaip atskirą atvejį reikia paminėti Lietuvos pilietybę tarpukariu gavusį bei aktyviai Lietuvos labai veikusį šveicarą Juožą Eretą, su lietuviais susipažinusį per studijas Fribūre.

Nors daugelis šių vardų yra žinomi, dažnai pamirštama, kad jų katalikiškai ir tautinei pasaulėžiūrai didelę įtaką darė būtent studijos Fribūro universitete, o aktyvia veikla kuriant modernią Lietuvos valstybę taip pat užsiimta Šveicarijoje. Čia jie formavosi kaip intelektualai ir ėmė kristalizuoti savo idėjas, megzti tarptautinius ryšius. Nors lietuviškoje istoriografijoje minimas faktas, jog šiame Fribūro universitete nuo pat įkūrimo XIX a. pabaigoje studijavo nemažai studentų iš Lietuvos, nėra studijų, kuriose būtų pateikiamas išsamesnis vaizdas, kodėl ir kokie lietuviai rinkosi čia mokytis, kokia veikla užsiėmė. Paroda ir katalogas skirti būtent šiam kultūros istorijos laikotarpiui.

Turime suprasti, kad tie bendromis pasaulio pastangomis išlavinti lietuviai mokė mūsų tėvus ar jų mokytojus. Ir taip reikšmingi pasaulio kultūros atšvaitai, lyg pelenuose žioruojanti kibirkštis, negeso, žadino mūsų vaizduotę.

Informacija apie parodą

Organizatorius: Bažnytinio paveldo muziejus.

Parodos katalogo sudarytoja Kamilė Jagėlienė.

Parodos kuratoriai: Justinas Dementavičius; Claude Hauser; Kamilė Jagėlienė; Algimantas Katilius; Mantė Lenkaitytė Ostermann; Monika Šipelytė; Vyckintas Vaitkevičius.

Tekstų autoriai: Justinas Dementavičius; Claude Hauser; Algimantas Katilius; Monika Šipelytė; Vyckintas Vaitkevičius.

Parodos rengimo partneriai: Fribūro universitetas; Lietuvos istorijos institutas; Šveicarijos lietuvių bendruomenė.

Parodos rėmėjai: Fribūro universiteto rektoratas; Fribūro universiteto Tarpfakultetinis Vidurio ir Rytų Europos institutas; Lietuvos kultūros taryba; Lietuvos Respublikos kultūros ministerija; Vilniaus arkivyskupija.

Paroda suskirstyta į keletą skyrių, kiekvienam skyriui yra parengti turiningi pristatymo tekstai.

Fribūro universitetas nuo įkūrimo iki XXI amžiaus. Prof. dr. Claude Hauser.

Lietuviai studentai Fribūro universitete. Prof. dr. Vyckintas Vaitkevičius.

Fribūro universiteto lietuvių studentų draugija „Rūta“: įkūrimas ir pirmųjų metų veikla. Dr. Algimantas Katilius.

„Rūtos“ veikla 1907–1915 metais. Dr. Algimantas Katilius.

Šveicarijos lietuvių veikla 1915–1918 metais: tarp tautiško ir politiko. Monika Šipelytė.

„Lituania“ ir intelektualai naujajai Lietuvai (1918–1922). Doc. dr. Justinas Dementavičius.

Nukelta į 3 psl.

Atkelta iš 2 psl.

„Lituania“ ir jos sąlyčiai su atkurtos Lietuvos gyvenimu (1922–1934). Doc. dr. Justinas Dementavičius.

Šie visi tekstai yra ir parodos kataloge. Katalogo pabaigoje – išsami dokumentuota iliustracijų rodyklė, su nuoroda, kur iliustracija yra saugoma. Šaltinių ir literatūros sąrašas, rodyklė.

Parodos atidarymo renginys

Parodos atidarymo renginys Bažnytinio paveldo muziejuje Vilniuje vyko š. m. rugsėjo 27 dieną. Renginys pradėtas konferencija, po konferencijos dalyvavome oficialioje, parodos kuratorių globajamoje atidarymo ekskursijoje.

Pirmąją pranešimą skaitė Fribūro universiteto profesorius Claude Hauser. Jo pranešimo tema „Dvasios ir mokslo, tautų ir kultūrų kryžkelėje“, skirta Fribūro universiteto istorijai. Paskaitą „Lietuviai studentai Fribūro universitete“ skaitė dr. Vykintas Vaitkevičius, Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas. „Fribūro universiteto lietuvių studentų draugija „Rūta“ 1899-1915 m.“ – dr. Algimantas Katilius, Lietuvos istorijos institutas. „Intelektualinės kirmgraužos. Fribūro universiteto patyrimai atkuriamoje Lietuvoje“ – dr. Justinas Dementavičius, Vilniaus universiteto Tarp-tautinių santykių ir politikos mokslų institutas.

Paroda – tai daugelio kultūros ir mokslo pasaulio žmonių darbo rezultatas. Bet už konkrečių darbų visuomet yra ir žmonės, kuriantys kultūros diplomatiją. Tuos žmones irgi galėjome pamatyti į parodą atvykusius. Tai kultūros pasaulio korifėjai - Pasaulio lietuvių bendruomenės Kultūros reikalų komisijos pirmininkė (ji taip pat ir Šveicarijos LB pirmininkė) Jūratė Caspersen, Fribūro universiteto daktarė Mantė Lenkaitytė-Ostermann, Vilniaus universitete baigusi klasikinės filologijos studijas, o Fribūre parengusi ir apgyrusi filosofijos doktoratą.

Padėka

Padėka parodos kuratorei **Kamilei Jagėlienei** už straipsnio autorei atsiųstas iliustracijas ir leidimą jas naudoti kaip šio straipsnio iliustracinę medžiagą. Šios parodos eksponatas, vertas platesnio aptarimo – Fribūro universiteto studentų lietuvių draugijos „Rūta-Lituania“ vėliava – išskirtinės reikšmės kultūros objektas, neabejotinai tapęs ne tik lietuviškumo, bet ir pačios organizacijos simboliu. Su šia Fribūro universiteto lietuvių studentų vėliava dalyvauta universiteto ir kitų korporacijų šventiniuose renginiuose, o sunykus draugijai ji buvo patikėta Fribūro universitetui, ją saugojo pats universiteto rektorius. 2019 metais vėliava perduota nuolatiniam saugojimui Bažnytinio paveldo muziejui, esančiam Vilniuje. Parodos atidarymo metu ji pirmą kartą iškilingai pristatyta Lietuvos visuomenei kartu su parodos katalogu.

Aukso ir sidabro siūlais spindi vėliavos Vytis, o kiekviename dygnyje užšifruoti kultūros istorijos rašmenys. □

RAŠYTOJO UŽRAŠAI

Debesys virš geležinkelio bėgių

Leonas Peleckis-Kaktavičius

Gegužės pradžioje Vilniuje, Lietuvos rašytojų sąjungos klube pristatytas literatūros almanacho „Varpai“ 40-tasis tomas. Tą dieną čia susirinkusieji pažymėjo ir šio leidinio atnaujinimo 30-tį. Be kita ko, pažymėta, kad nė vienam leidiniui, atnaujintam Atgimimo metais, neteko sulaukti šių dienų. „Varpai“ – kaip ir išimtis, kuria ne sykį jų skaitytojai pasidžiaugė pristatant vis naujus almanacho numerius LRS klube bei „Varpų“ literatūrinėse valandose Šiauliuose. Nuostabai, klausimui, kaip pavyko taip ilgai išsilaikyti, varpininkai turi tik vieną ir labai paprastą atsakymą: tik todėl, kad tai meilės darbas. O gal dar todėl, kad iš dangaus aukštybių stebi ir laimina pirmasis „Varpų“ redaktorius – Šiauliuose gimęs žymus prozininkas, vertėjas, politinis kalinys **Kazys Jankauskas (1906-1996)**. Gera proga prisiminti šį iškilų kūrėją.

Rašytojas buvo kuklus žmogus, o ir gyvenimas taip susiklostė, kad teko daugiau patirti šalto ir juodo. Tačiau nei jo veide, nei kalboje šito nesijautė. Kas ilgiau ar trumpiau su rašytoju bendravo, tam visam gyvenimui įsiminė žmogaus-kūrėjo dvasinis grožis.

Kol buvo gyvas K. Jankauskas, traukdavo į Kauną, nes žinojau, kad galėsiu pabendrauti su žmogumi, nepripažįstančiu veidmainystės, netiesos sakymo, kurio visada giedras veidas ir ramus kalbėjimo tonas nuteikdavo gerumui ir vilčiai. Toks jis buvo ir paskutinio susitikimo metu, likus vos porai mėnesių iki mirties. Apsidžiaugęs netikėtais svečiais, pats dengė stalą, neleisdamas prisidėti net moteriškai pusei, o užplikius kavą vis kalbėjo kalbėjo. Kai kas iš tų šnekų jau buvo žinoma, tačiau buvo negirdėtos smulkmenos, detalės, stebino fenomenali rašytojo atmintis.

Daugiausia vietos, ką nors prisimindamas, rašytojas visada skirdavo Šiauliams. Ir vis klausinėdavo klausinėdavo – ar dar tas tebėra, o šitas? Apgailestaudavo, kad nebeturįs sveikatos kelionei į gimtąjį miestą. Aš nežinau, ar dar kas nors taip mylėjo Šiaulius kaip K. Jankauskas. Pamenu jo susijaudinimą laiške, kurį atsiuntė perskaitęs „Varpai-92“ numerį: „Pokštą iškretė man Viktoras Katilius. Savo atsiminimuose jis cituoja pusę mano sakinio apie Šiaulius ir atrodo, kad aš savo neužmirštamą miestą peikiu, o

Kitoje tos nuotraukos pusėje Kazio Jankausko ranka užrašyta: „Sutiktuvs Kauno geležinkelio stoty 1955 m. spalio 14 d. man grįžus iš lagerio“. Pasitinka sūnūs (pirmas ir antras iš dešinės) ir žmona. Rašytojas su lazdele.

L. Peleckio-Kaktavičiaus asmeninio archyvo nuotraukos

juk tas Katiliaus apkarpytas sakinyš baigiasi „... bet nėra man brangesnio ir gražesnio miesto už Šiaulius“.

Šiauliuose jis, penkiolikmetis, pradėjo ir darbo karjerą – kelio meistro raštininku prie geležinkelio, o toji pirmoji tarnyba su pabėgiais, šviesoforais, traukinių bildesiu visam gyvenimui liko kaip šviesiausia, kas gali būti gyvenime. Tai akivaizdu ir iš pirmojo romano „Jaunystė prie traukinio“, pasirodžiusio 1936-aisiais, ir iš daugelio kitų kūrinių.

Debiutas buvo vėlyvas – trisdešimtmečio išvakarėse, tačiau susilaukė dėmesio. Knygos herojus idealistas, siekiantis harmonijos, tiesos, šias savo savybes išlaikė ištisus šešis dešimtmečius.

Lagerio apsakymai

K. Jankauskas laikė save laimingą žmogumi. Žinantiems jo biografiją tai šiek tiek keistokas įsitikinimas. Ir vis dėlto ne kiekvienas jo amžininkas, ištvėręs gulagus, sulaukė nepriklausomybės, sulaukė dienos, kai po dešimtmečių tylos pasirodė viena, antra, trečia knygos. Romane „Ne pirmas kartas“ daug autobiografinių bruožų, jo herojus – geležinkelio darbininkas, vėliau raštininkas, suaugusiųjų gimnazijos moksleivis, Kauno universiteto studentas Jonis Putkus – tai ne kas kitas, o pats K. Jankauskas, per didelius vargus pasiekęs mokslo, visą gyvenimą svajojęs būti rašytoju, o juo tapęs pajutęs sovietinės mėsmaalės galią. Grožinės literatūros leidyklos verslinės literatūros redakcijos vedėjas K. Jankauskas už porą antitarybinių apsakymų buvo nuteistas 25 metams. Nepalūžti padėjo gilus tikėjimas į Dievą ir kūryba. Kad ir kaip buvo sunku,

Pirmasis ir antrasis „Varpų“ redaktoriai – Kazys Jankauskas (kairėje) ir Leonas Peleckis-Kaktavičius prieš trisdešimt metų.

kokiame lageryje buvo – rašė. Rašė pieštuku, o tuos apsakymus, pamaloningas rašytojo žmonos Aleksandros siunčiamais lašiniais, praleisdavo cenzorius leitenantas. Su dviem sūneliais Lietuvoje likusi nestiprios sveikatos Aleksandra, švelniai vadinta Olkiu, rizikuodama išsaugojo visus 22 lageryje sukurtus apsakymus. Jie buvo paskelbti 1990 metais išėjusioje knygoje „Dvi galaktikos“, kurią autorius paskyrė „paniekinimą ir nežmoniškas kančias patyrusiems broliams“.

„Varpai“

„Tegu ir toliau Jūsų gyvenime bus daug stočių ir stotelių, lemiančių ne tik ilgęsi ir sugrįžimą, bet ir naujus atradimus“, – 90-mečio proga „Varpų“ almanache linkėjome pirmajam redaktoriui ir ištikimam almanacho bičiuliui. Likimo ironija: naujausią „Varpų“ numerį K. Jankauskui nusiunčiau jo mirties dieną.

Solidžios apimties ir ne mažiau solidresnio turinio 1943, 1944 metų „Varpai“ – neeilinė K. Jankausko biografijos eilutė. Dešimt tūkstančių egzempliorių tiražu vokiečių okupacijos metais išleistos knygos – bibliografinė retenybė, per karus ir sumaištį daug jų pražuvo, be to, ir saugoti jas sovietmečiu buvo rizikinga. Almanacho knygose – žymiausių Lietuvos rašytojų kūryba. Karo metais nelabai buvo kur spausdintis, Šiauliuose iš vokiečių išrūpintas leidimas sukvietė draugėn ir tuos, kurie netrukus pusei amžiaus atsidurs užatlantėje, ir tuos, kurie daugelį sovietmečio metų praleis tėvynėje. Ne vienas pastarųjų atsidūrė lageryje. Redaktoriui pakvietė K. Jankauską almanacho sumanytojas Algirdas Julius Greimas – būsimasis Sorbonos universiteto profesorius, o tuomet – kolega, mokytojavęs toje pat mokykloje Šiauliuose.

Aleksandros Jankauskienės išsaugotus „Varpų“ tomus šių eilučių autoriui rašytojas padovanojo 1991-aisiais. K. Jankauskas labai džiaugėsi po 45 metų pertraukos atnaujintais „Varpais“, juos pripažino, negailėjo patarimų, „Varpai“ buvo dažna mūsų pokalbių ir laiškų tema. Viena jų, datuotame 1995 m. kovo 29 dieną, K. Jankauskas pasakoja: „Po literatūrinės kelionės į Vilnių ir Kauną grįžtu į Šiaulius naktį prekiniam vagonė.“

Nukelta į 8 psl.

Rašytojas Valdas Papievis: Paryžius manęs nepaleidžia

Algis Vaškevičius

Jau daugiau kaip du dešimtmečius Prancūzijos sostinėje Paryžiuje gyvenantis rašytojas, Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatas Valdas Papievis – dažnas svečias Lietuvoje. Čia jis lankosi kelis kartus per metus, buvo sugrįžęs ir visai neseniai, kai rugsėjui baigiantis dalyvavo pirmąkart Nacionalinėje dailės galerijoje surengtame literatūros festivalyje „Open books“ bei Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos būstinėje pristatė savo naujausią kūrinį „Ėko“. Lapkritį jis vėl planuoja grįžti į Lietuvą – Šiaulių knygų mugės rengėjai pakvietė rašytoją į svečius.

Su V. Papieviu teko kartu studijuoti lituanistiką Vilniaus universitete, kartu gyvenome bendrabučio kambaryje, tad jį pažįstu jau daug metų. Puikiai prisimenu, kad dar būdamas studentu jau nuolat rašė – juodu rašalu buvo išmargintas ne vienas storas sąsiuvinis. Rašymas Valdui visada buvo labai svarbus, tad gal nenuostabu, kad kai rugsėjo viduryje pagaliau prisirengiau aplankyti jį Paryžiuje, pokalbis ir prasidėjo nuo kūrybos.

„Šiomet nieko neparašiau, nes tiesiog nesirašo. Taip jau yra – arba rašosi, arba ne. Aš nenoriu savęs prievartauti, priverstinai sėdėti ir bandyti kažką išspausti. Jei nesirašo, tai nesirašo. Gal ryt, gal poryt, o gal po mėnesio ar kitamet ims kažkas ir pasirašys. Aš neplanuoju toli į priekį, gyvenu šia diena ir džiaugiuosi tuo, ką turiu“, – sakė Valdas, kai netoli jo namų, prie turistų apgulto Saint-Michel fontano visai šalia Paryžiaus Dievo motinos katedros susėdome kavinėje išgerti puodelio espresso kavos.

Žinoma, paklausiau, iš kur tada naujas kūrinys „Ėko“, kuris tik ką išleistas, jei sakosi nieko neparašęs. Pasirodo, pernai pradėtas „Ėko“ turėjo būti romanas, bet romanu nevirto – galima vadinti jį romano fragmentu ar dar kaip nors. „Ėko“ buvo spausdintas praėjusių metų spalio mėnesio „Metų“ žurnale, tad V. Papievio kūrybos mėgėjai, o jų Lietuvoje tikrai yra labai nemažai, jau galėjo tą gražų ir labai „papievišką“ kūrinių perskaityti.

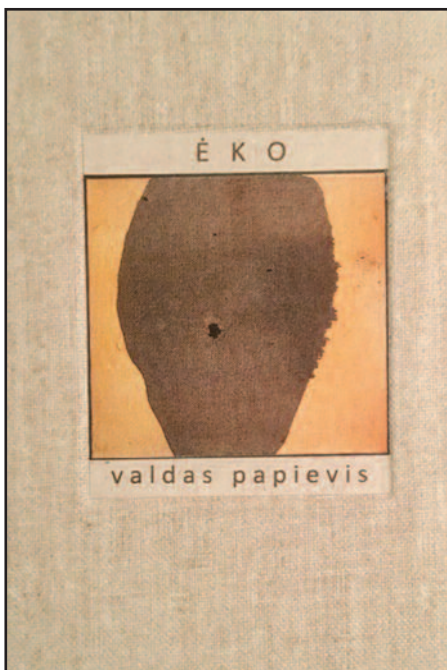
Valdas papasakoja, kad naujasis leidinys yra labai ypatingas – ir dėl to, kad išėjo tik 17 egzempliorių tiražu (jis net nepamena, kodėl tokį skaičių pasirinko), ir dėl unikalaus rankų darbo knygos įrišimo – tą atliko Valdo bičiulė, daug metų Paryžiuje gyvenanti Rima Puniškaitė. Kiekviename numeruotame egzemplioriuje yra po du originalius Eugenijaus Varkulevičiaus piešinius, ir viršeliui panaudota jo tapybos reprodukcija. Suprantama, ypačinga ir knygos kaina, bet gal jos minėti nėra būtina.

„Open books“ festivalyje Valdas pristatė pernai „Odilės“ leidyklos išleistą romaną „Brydė“. Tai psichologinis trileris, rašytas Lietuvoje prieš tris dešimtmečius. Jame fragmentiškai susipina dvi istorijos – viena apie pokario žmonių šturpius išgyvenimus mažame miestelyje, kita – apie Sąjūdžio metų Vilnių. Autorius sako, kad kūrinys parašytas prieš kokius trisdešimt metų.

„Buvo du ‘Brydės’ egzemplioriai, vieną turėjau aš, kitą saugojo mūsų kurso draugas, buvęs Lietuvos kultūros ministras Darius Kuolys, kurio patairėju man teko dirbti. Buvau tą romaną lyg ir užmiršęs, bet pastebėjau, kad rankraščio lapai vis labiau blunka, ir pagalvojau, kad gal reikėtų jį išleisti, šiek tiek kažką pataisant“, – pasakojo Valdas.

Kai jo paklausiau, kokias savo knygas laiko labiausiai pavykusiomis, jis išvardijo du romanus – 2010 metais išleistą „Eiti“ ir „Odilė, arba oro uostų vienetė“, pasirodžiusį 2015 metais. Už romaną „Eiti“ Valdui 2011 metais buvo įteiki Liudo Dovydeno premija, o „Odilė“ sulaukė labai gerų atsiliepimų, didelio skaitytojų dėmesio – būtent po jos pasirodymo 2016 metais V. Papievis buvo apdovanotas Nacionaline kultūros ir meno premija – „už egzistencinės patirties raišką ir atnaujintą romanų estetiką“.

„Man smagu girdėti, kad jaunesni skaitytojai atlanda, skaito ir giria romaną „Eiti“, o vyresniesiems patinka „Odilė“. Kartais galvoju, kad išties nedaug parašiau, bet, kita vertus, ne taip ir mažai – yra mano

Naujausias kūrinys – romano fragmentas „Ėko“ išleistas 17 egzempliorių tiražu

bendraamžių rašytojų, parašiusių daug mažiau“, – pasakoja Valdas, kai pakeliui nusipirkę raudono vyno butelį įsitaisome prie Senos – čia, krantinėje, jo mėgstama vieta, čia atsiveda iš Lietuvos atvykusius draugus.

Šiomet sukanka jau trisdešimt metų, kai jis tapo Lietuvos rašytojų sąjungos nariu. Per tą laiką pasirodė romanai „Ruduo provincijoje“, „Vienos vasaros emigrantai“, jau minėti „Eiti“, „Odilė“ ir „Brydė“, taip pat apsakų rinkinys „Užmaršties slėnis“, apsakymų rinkinys „Žiebtuvėliai anarchistai“. Jis yra išvertęs keletą mokslinės bei grožinės literatūros iš anglų ir prancūzų kalbų. Anglų kalbą, kurios mokėsi universitete ir tikrai gerai mokėjo sakosi jau beveik užmiršęs, nuolat skaito knygas prancūzų kalba.

Vertėja Karolina Masiulytė-Paliulienė, į prancūzų kalbą išvertusi Kristijono Donelaičio „Metus“, išvertė į šią kalbą ir romaną „Eiti“. Yra vilties, kad tas vertimas bus išleistas. O Jungtinėse Amerikos Valstijose gyvenanti literatūros tyrinėtoja prof. Violeta Kelertienė išvertė „Ėko“ į anglų kalbą ir pasiūlė keliems Amerikos literatūriniais žurnalams. Fragmentas pasirodė labai prestižiniame „Kenyon Review“ žurnale, šių metų liepos-rugpjūčio numeryje, ir šis faktas Valdą tikrai labai džiugina.

O į Paryžių Valdas pradėjo važinėti dar maždaug 1990-aisiais metais, iš pradžių pabūdavo kelis mėnesius ir grįždavo, o nuo 1992-ųjų gyvena nuolat. Visam gyvenimui jam įsiminė bendravimas su visuomenės veikėja, buvusia Lietuvos ambasadore prie UNESCO Ugne Karvelis, o ilgametis jos gyvenimo draugas argentiniečių rašytojas Julio Cortazaras dar nuo studijų metų buvo mėgstamiausias Valdo rašytojas – jo garsiojo romano „Žaidžiamose klases“, lietuviškai pasirodžiusio 1978 metais ištraukas

Valdas galėjo skaityti atmintinai.

Ir dabar Valdas pasiūlo užsukti ir praeiti pro arką Paryžiuje, kuri aprašyta jau pačiame pirmajame romano „Žaidžiamose klases“ sakinyje: „Tiek kartų, būdavo, aš išeinu pro arką Senos gatvę į Konti krantinę, ir tuojau pat – vos akys apsiranta su melsvomis sutemomis, kurios tvyro ties upe, – ant Menų tilto sudūluoja...“. Nedidelė ta arka, ir dar remontuojama, bet vis dėlto – Cortazaras...

Kol maloniai gurkšnojame vyną (čia reikėtų pastebėti, kad parduotuvėse vyno su atsukamais kamščiais nerasi, tad gerokai aprintoje Valdo kuprinėje visada yra kamščiatraukis, o taip pat peilis ir vienkartinės stiklinės), užsikašdami pelėsinu sūriu ir slyviniais pomidorais, pasidomiu, kokia ta Valdo eilinė diena Paryžiuje. „Vaikštau, mėgaujuosi, stebiu žmones, ateinu čia krantinėje pasnausti, nieko ypatingo. Tiesiog gyvenu“, – atsako jis. Labai mėgsta nuvažiuoti prie jūros, taip pat apsilankyti Provance, kur turi gerų draugų. Anksčiau, pasak Valdo, tų draugų buvo daugiau, dabar jų skaičius sumažėjęs, bet patys ištikimiausi likę.

Vos prieš kelias dienas jis buvo grįžęs iš Liuksemburgo – pakvietė čia Europos Sąjungos institucijose dirbantys lietuviai. Valdas iš Liuksemburgo parsivežė pačius geriausius išpūdžius – tų lietuvių yra gal pora šimtų, tai labai išsilavinę, didelius atrankos konkursus praėję jauni žmonės, daugiausiai vertėjai, gyvai besidomintys literatūra, skaitę jo kūrinius, tad užsimezgė gyva, įdomi diskusija apie kūrybą, kultūrą apskritai, vertimo meną.

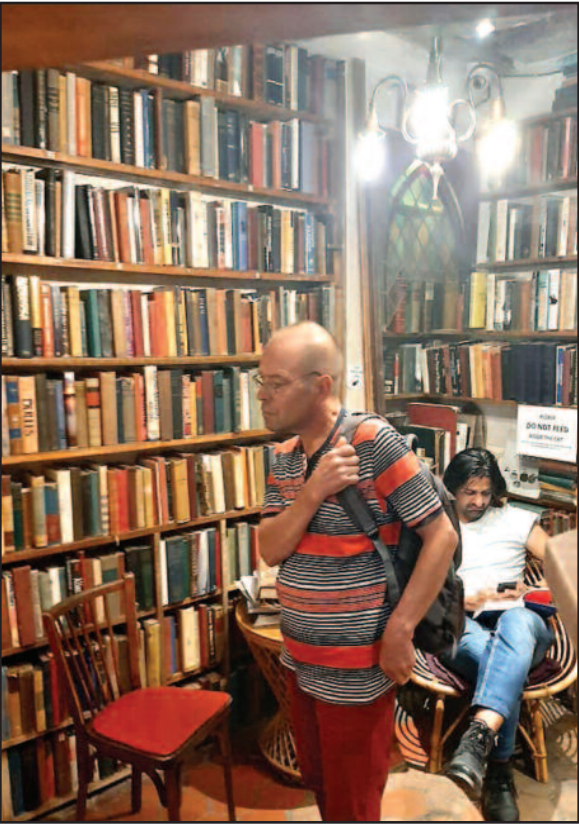
Man, kaip tikram suvalkiečiui (reikėtų sakyti suduviečiui, bet ne taip skamba) rūpi, iš ko jis pragyvena, nes tas pragyvenimas Paryžiuje išties nepigus.

Nukelta į 5 psl.

Rašytojo V. Papievio žvilgsnis į Seną.

A. Vaškevičiaus nuotraukos

Sename Paryžiaus knygyne „Šekspyras ir kompanija“

Atkelta iš 4 psl.

Žinoma, Nacionalinė premija buvo nemenka finansinė parama – dalį pinigų panaudojo, išsipirkdamas tą savo būstą palėpėje, kurį iki šiol nuomojo. Dar turi keletą mokinių iš mišrių lietuvių-prancūzų šeimų, kuriuos moko lietuvių kalbos. Pinigų gauna ir už savo buto Vilniuje nuomą, tiesa, grįžus į Vilnių tenka nakvoti pas draugus.

Be to, anksčiau jis gana intensyviai bendradarbiavo su Lietuvos radiju, nuolat rengė reportažus, dabar, tiesa, jų jau būna gerokai mažiau. Valdas prisimena puikius laikus, kai kaip Lietuvos radijo korespondentas buvo akredituotas Prancūzijos prezidentūroje, kai ten šeimininkavo Nicolas Sarkozy – po spaudos konferencijų visada būdavo puikios vaišės su daug maisto ir gėrimų...

Daugelis Lietuvoje girdėjo tiesioginį Valdo reportażą per Lietuvos radiją, kai jis, stovėdamas šalia degančios Dievo Motinos katedros, labai jautriai komentavo tai, ką matė. Ir dabar ši vieta kasdien apgulta turistų, nors teritorija aptverta ir laukiama remonto darbų pradžios.

Pamojavęs pro šalį Sena plaukiantiems turistams, Valdas pasakoja toliau – Paryžius jį „prisi-jaukinęs“ ir jau nelabai save įsivaizduoja kur nors kitur. Prieš kurį laiką čia persikraustė gyventi ir jo sesuo, anksčiau turėjusi valdišką ir nelabai įdomų darbą vienoje Vilniaus įstaigoje. Lietuvoje, gimtuosiuose Anykščiuose gyvena Valdo mama, kuri seka sūnaus kūrybinį kelią, juo domisi, viename kambaryje yra įsirengusi lentyną su visais Valdo apdovanojimais ir pagyrimo bei paskatinimo raštais.

Liepos mėnesį Valdas mamai parengė ypatingą dovaną – ją nusivedė į prezidento Gitanos Nausėdos inauguraciją prezidentūroje. Tiesa, apie tai, kad yra kviečiamas į šį renginį, jis sužinojo jau būdamas pakeliui į Lietuvą – vienintelis kostiumas liko Paryžiuje, tad teko skubiai ieškoti kito Vilniuje – apie tas paieškas jis pasakoja taip įdomiai ir linksmai, kad nesusilaikau – štai puikus siužetas naujam apsakymui. Bet ar toks apsakymas atsiras – nežinia.

Dar rūpi paklausti, kada bus baigtas kurti meninis filmas pagal „Odilę“. Pasirodo, filmo nebus, ir Valdas dėl to nė kiek neliūdi. Filmą ruošėsi statyti režisierius Gytis Lukšas, buvo parengtas projektas ir gauti pinigai literatūriniam scenarijui, kurį V. Papievis parašė, bet tie pinigai baigėsi, jų paties filmo kūrimui reikia gerokai daugiau, reikia ieškoti rėmėjų, tai turėtų būti bendra koprodukcija... Tad „Odilės“ gerbėjams ir gerbėjoms (Valdas yra girdėjęs, kad Panevėžyje, dar kažkur net buvo susibūrę „Odilės“ gerbėjų klubai) teks pasitenkinti pačiu romanu.

Saulėta diena Paryžiuje, rugsėjo 13-oji, penktadienis juda vakarop, tuoj patekės mėnulio pilnatis, baigsis numatoma pensijų reforma nepatenkintų transporto darbuotojų didžiulis streikas, ir su Valdu teks atsiveikinti. O jis liks savo numylėtame Paryžiuje ir lauks – gal jau ryt ar poryt ateis įkvėpimas, ir sulauksime naujo gražaus kūrinio. Tad laukiame... □

Valdas Papievis. Brydė.

Ištrauka iš romano

Efoto.lt nuotr.

Susigūžusi, abiem rankom apsikabinusi ke-lius, Magdė kiūtojo kalvos atslaitėj. Brėško.

Nuo ežero, nuo aplink jį telkšančių linmarkų, klampių ir slaptingai liulančių, kilo migla ir tarsi plonytė, nuo menkiausio oro virptelėjimo plevenanti skraistė slydo pažeme – dryksdama už krūmokšnių ir žabarynų, sūkuriuodama daubose, blukindama spalvas ir klampindama žvilgsnį. Jos apsiaustų kalvų keteros niro iš baltos pieno putos nelyg rambių galvijų sprandai, o duburiai, į kuriuos ji nusės-davo, atrodė panašūs į saujon susiglaudusius žemės delnus. Net akmenvns, net sudžiūvę kiekį stagarai dingojosi esą minkšti, švelnūs – tarytum pasaulis būtų iš naujo užgimęs ar ką tik nužiestas, o molis, iš kurio jis nužiestas, dar nespėjęs sustingti. Jis vės-ta, kietėja, nuo jo sklinda pirmapradė švieža. Jis lau-kia jį išdegsiančios saulės ir vėjų, kurie baigs švy-truot jo pavidalus, kol kas besiliejančius vieni su ki-tais. Rytuose melzgana prieblanda vos vos pra-dryksta, ir pro ją kyšteli pirmasis saulės spindulys. Akimirksnį sužėrėjęs, jis strėle sminga žemyn, bet šviesa susigeria į rytmečio ūkanas, taip ir ne-palietusi žemės. Bet netrukus jau ne spindulys, ne šviesos pluoštas suraizguliuoja tarp debesų, o išti-sinė skaidra, žvilgsniu neaprėpiama, plūsteli. Ji lie-jasi, ji tirpstančiomis vilnimis raibuliuoja dar to-liau, nei pasiekia akis – už šio ir ano, ir dar kito aki-račio. Ir tylą, tokia tylą ir kalvas, ir slėnius, ir at-kulos švendres dar gaubia, kad girdi, kaip nuo krau-jažolių krinta rasa ir kaip jos varpeliais voratink-liai skimbčioja.

Magdė žiūrėjo į ežerą, lygų tarytum veidrodis, j jį aprietusius švendrynus ir palaukėje stūksančius alksnius, kuprotus, lyg bėgusius iš rūkų ir suklu-pusius, ir lieknesnius, aukščiau už anuos išsistie-busius, ir į keliuką, vingiuojantį miško link, bet jo nepasiekiantį, prie apleisto karjero išblunkantį, – visaskliautės palaimos ramybė. Bet kartu širdį dilgė laikinumo nuojauta – Magdei norėjosi kuo dau-giau savin įsiurbt šios ramybės, tarsi indui prisi-pildyt besiziebiančios aušros skaidrumos.

Lėtai Magdė slinko galulaukėmis išmintu taku ir buvo jau prie pat namų, bet krūptelėjo ir suak-menėjo nelyg driežas, sugautas į rieškučias. Tiesiai į ją skuodė žmogėnas – klupinėdamas, mostaguo-jantis rankomis. Sprukti! Tačiau – nė iš pėdos: bai-mė sukaustė nuo galvos iki kojų. Atsipeikėjo tik ta-da, kai vaiduokliška šmėkščiojęs šešėlis išsinėrė iš rūko, ir ji pažino – Žukauskų Vacys.

Vacys?! Kartu mokėsi gimnazijoje, prie vokiečių – balta-raištis, prieš grįžtant rusams – kaip vandenin. „Magde!“ – sugriebė ją už riešo. Apdriskęs, nušiuręs benamis šuva, akys – maldaujančios. „Daržinėn...“ – sušnabždėjo, o kas toliau, jau neprisimena.

Atsipeikėjo ant trobos slenksčio. Stovi, nutir-pusi visu kūnu, ir žiūri, kaip sodmedžių lapais, nak-ties vėsa tebedvelkiančiais, slysta saulės spinduliai, kaip jie strykčioja, stengdamiesi prasimušti pro ža-lią lają, bet veltui. Obelų ir kriausių šakos susipy-

nusios į tankų stogą, po kuriuo – dulksva ir pavė-nė. Tik blizguliuojantys atšvitai medžių viršūnėse šokčioja, daugiau niekas nekrusteli, bet Magdei at-rodo, kad ji girdi paknapstomis lekiančių žingsnius, dar tolimus, bet artėjančius, ir jaučia, kaip, atliep-dama jiems, pulsuoja erdvė – susitraukia, kad žadą užkanda, o jai išsiplėtus oras tiek praretėja, kad ne-bėra kuo kvėpuoti – plaučiai plazdena kaip du tuš-ti maišiukai, tuoj suplyšiantys.

– Buvo Grumbinienė. Sakė, prie Dabužių vėl šaudėsi.

Motina atsidūsta, paima kibirus ir tolsta taku palei pakriūtę – karvių melžti. O grįžta bėgte kli-bikščiuodama, be pieno ir be kibirų, vos atgauda-ma kvapą:

– Pristojo. Skrebai: vienas – Untaniokas, kito... kito nepažinau, įrėmęs šautuvą – „Ar nematei Va-cio? Žukausko. Ko tyli?!“ – išvertęs akis. Nugi Un-taniokas. O mano liežuvis medinis.

– Mama...

– Kaip trenks buože! Velnio išpera!..

– Mama...

Magdė pravėrė daržinės duris. Žinojo, kad nie-ko neras – Vacys, aišku, išdūmęs, dabar jau miške.

Kvepėjo sienas, šviežias, iš sausumo net sprag-sintis, taip skalsiai kvepėjo, kad rodėsi, nei prakaito, nei vargo, nei baimės... – nieko, ničnieko nebuvo. Ne-buvo nei anos nakties, nei Napalio, švytuojančio dal-giu ir vis atsigrėžiančio į ją, baugščiai besidairan-čią, gūžuojančią jam įkandin. Čekšt, čekšt, – ir svy-ra žolė – aukšta, stangri ir sultinga, čekšt, čekšt, – asmenys braukia per pašaknis, iš tiesų – per jos pa-čios širdį, spurduliuojančią tarsi iš lizdo iškritęs paukščiukas. Ir taip tylu, kad dieną vos girdimas žo-lės čežėjimas ir dalgio proverksmiai dabar skvelbia ausis nelyg aidas – atsimušantis į tolumoje mėly-nuojantį mišką ir grįžtantis dar labiau sustiprėjęs, tuoj pažadinsiantis anapus kalvos snūduriuojantį kaimą. Tėvo nėra, Juozapėliui – vos keturiolikti, kiek įstengia, jis padeda, bet ar vaiko jėgoms visa pieva? Tad ir teko Napalį kviestis. „Dieve, Dieve, kaip kokie vagys, naktį, sakytum ne savo...“ – ry-pavo pro duris išleisdama motina. Baltas Napalio siluetas čia tolo, čia artėjo tarytum paklydusio laivo burė, o ji turbūt panėšėjo į laukiančią to lai-vo, matančią, kad jis čia pat, svyruojančią iš ne-vilties ir nieko negalinčią padėti. O rytą – kaip toj sakmėj, treiems gaidžiams užgiedojus, – viskas pra-gaišo. Napalį vėl pasiglemžė miškas, baimė atslū-go, ir liko tik pieva – nežinia, nei kada, nei kieno nu-šienauta, paslaptingai tyli ir bežadė.

Naktis, laivas, burė...

Magdė karčiai šyptelėjo, sugriebė gniūžtę šie-no ir įsistebeilijo į traškančius tarp pirštų šiaudus, vos pajudini, kažką sušnabždančius, lyg atsidūs-tančius, lyg sudejuojančius, spaudė prie krūtinės tą gniūžtę sakytum brangiausią relikviją, kurią iš jos jau taikosi atimti nematomas, tik spėjamas atsėli-nant priešas ir kurios ji nieku gyvu neatiduos.

Nukelta į 7 psl.

Birutės Mar Unė

Astrida Petraitytė

Lietuvos teatriniam (ir visame kultūriniame) gyvenime esama unikalaus reiškinių – Solo teatro. Nors jis turi ir savo „administraciją“ (direktorius Rolandas Savickas) bei talkininkus, iš esmės – tai aktorės, kuriančios monospektaklius, save režisuojančios Birutės Mar (Marcinkevičiūtės) teatras.

Turėjau progą – rugsėjyje pažiūrėjusi spektaklį „Unė“ – darkart įsitikinti jos kūrybinių gyvybingumą; šia sąvoka mėginu apglėbti įvairiausias Birutės Mar, kaip aktorės ir autorežisierės, spalvas, akivaizdžiai regimas ir gelmines: emocinės paletės turtingumą, fizinio bei dvasinio trapumo derinį su taip pat dvinare jėga, erudiciją, fantaziją, empatiją, turbūt jau ir gyvenimišką išmintį...

Spalvinga Unės Babickaitės asmenybė seniai domino – kartkartėmis pasiekdavo (iš spaudos ir pan.) jos žėrinčios karjeros bei gyvenimiškos tragikos aidai.

Štai apie kupiškėnės Uršulės Babickaitės/ Unės Baye (1897–1961) pasaulinę, nors ir trumpą raišką liudijama: „1919 m. išvykus į Ameriką, prasidėjo profesionali kino aktorės karjera: JAV vaidinta teatre, begarsėse kino juostose. Minėtini trys vaidmenys kine 1923–1924 m.: filmuose *For the Love of a Woman* (Paramount), *Foxhunt* (Thurberville) ir *The Life and Times of George Washington* (Apollo). Perspektyvi Babickaitės karjera kine nutrūko dėl akies ligos. Taip pat Amerikoje Babickaitė buvo įsteigusi dramos kursus ir subūrusi trupe, su kuria vaidino įvairiose lietuvių kolonijose.

Nuo 1928 m. su vyru Vytautu Andriumi Graičiūnu (inžinierius, 1898–1952) apsigyveno Europoje, vaidino Londono, Paryžiaus teatruose.”*

★

Į šio gyvenimo istoriją mes įvedami dar prieš pasirodant Unei-Birutei Mar – keletą minučių scenos ekrane stebime besikeičiančius foto-liudijimus: ir pačios Unės nuotraukas, ir laikraščių skelbimus ar afišas, pranešančias apie aktorės pasirodymus, ir prieškarinio Paryžiaus vaizdus, ir pan. (programėlėje nurodyta, kad naudojamos nuotraukos iš Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejaus rinkinių).

„Įvadu“ prasideda ir pats spektaklis – aktorė pirmiausia mus supažindina su „prieistorija“: Unės – unikališios, vienintelės – vardą Uršulei Babickaitei suteikė Balys Sruoga, ją įkalbėjęs stoti į Peterburgo karališkosą konservatoriją, jai piršęsis, o ši atsakiusi, kad mylinti jį kaip brolių, netekėsianti visai (bet Amerikoje sutikusi pusbrolių Vytautą Graičiūną, už kurio ištekojo ir kurį mylėjo visą gyvenimą).

Spektaklis grįstas Paryžiuje 1930–1932 m. rašytais Unės Baye (taip pavardę sutrumpino Amerikoje) dienoraščiais. Klausytis ir regėti scenoje įkūnytą aktorę Unę – vienas malonumas. Autentiškasis tekstas žaižaruoja ir meniniais „imperatyvais“ (purkštajama prieš lėkštas pjeses), ir humoru (štai garsus režisierius Fiodoras Ko-

Unė Babickaitė Paryžiuje apie 1930–1932 m.

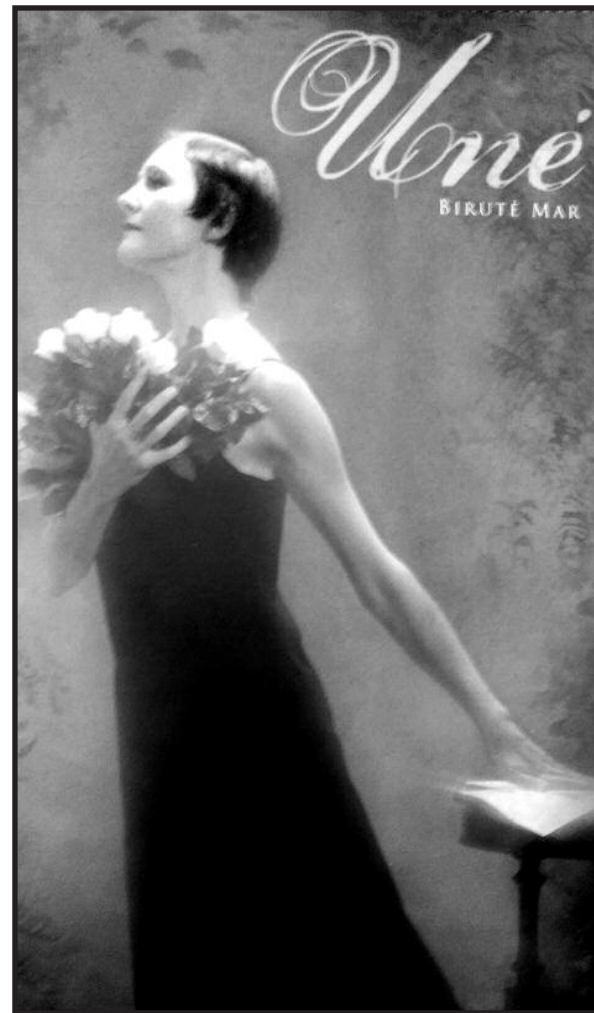
misarževskis, jai ir su ja statas spektaklį: „Iš kanapių nevarytum“**), ir vienmylystės liudijimais („Ar galima rasti geresnį žmogų už Vytautą? Šimtą kartų ne!“), ir temperamentu („Amerikoje mane vadindavo „racing horse“), ir kategoriškais nuosprendžiais (kuriais gal ir nebūtina patikėti – bet laikmečio sudėtingumą už jų galima įrengti: štai suniekinamas Juozas Urbšys, jį apkaltinęs pasidavus rusiškumui...), ir t.t.

Birutė Mar, įsikūnydama į Unę, demonstruoja subtiliai niuansuotą emocinę paletę (štai ji viliūkiška, štai pasipiktinusi, štai gyvenimo palaužta...), stebėtiną fizinį treniruotumą (Unė be-repetuodama lyg niekur nieko špagatą padaro), aktorystės meno įvairiapusį sudainuoja prancūzišką dainelę, byloja keliomis kalbomis – dažni rusiški, angliški įterpiniai). Aktorei talkina negausūs atributai – skrybėlaitė, šalis, kvepalai, kurių „prancū-

ziškas“ aromatas pajaučiamas ir salėje, bent pirmose eilėse, saikingas interjeras – kušetė, komoda-tualetinis staliukas, a la veidrodis bei funkcionaliai panaudojamas ekranas-širma (už jos lyg šešėlių teatre regime triumfališką Unės pasirodymą).

Nors spektaklio centre, kaip sakytą, Unės paryžietiškas laikotarpis, bet vienu kitu štrichu brūkstelimas ir tolimesnis gyvenimas: prieškarį grįžusi Kaunan į jo teatrinį gyvenimą „pavėlino“, jos vaidyba spaudoje įvertinta kaip pernelyg egzaltuota, vaidmenų nesiūlyta; pokario tremtyje iš sunkių medkirtybos darbų atsipirkdavusi likimo sesėms deklamuodama poeziją; po tremties Kaune gyveno vienišosios gyvenimą, mylimas vyras Vytautas buvo miręs...

(Suskaudo tragiškasis tremties motyvas, tad jau po spektaklio pasidomėjau: „1951 m. Unė Babickaitė su vyru buvo suimti ir po tardymų Maskvoje nu-

Spektaklio „Unė“ programėlė

teisti: Unė – 5, Vytautas Andrius – 10 m. lagerių, kur jis netrukus žuvo. 1953 m. Unė buvo amnestuota ir grįžo Kauną.”***)

★

Stebėtina – spektaklio premjera įvyko jau 2010-ųjų spalį. Jis tebepulsuoja gyvastimi, aktorės Unės-Birutės artistiniu polėkiu. Programėlėje pristatydama heroję Birutė Mar reziūmuoja: „Pagalvojau, kad per Unės personažą galima būtų apmąstyti ir savas teatrinės patirtis, sukurti spektaklį apie TEATRĄ – jo žavingą ir trapią iliuziją. Ir apie mūsų – lyg spektaklis – praleiktą gyvenimą, būties mirąžą...”

* <http://www.saltiniai.info/index/details/1192>

** Citatos iš klausos, gali būti netikslumų

*** [http://atminimas.kvb.lt/asmenvardis.php?asm=BABICKAIT%CB-GRAI%CB%DBNIEN%CB%20UN%CB%20\(Une%20Baye\)](http://atminimas.kvb.lt/asmenvardis.php?asm=BABICKAIT%CB-GRAI%CB%DBNIEN%CB%20UN%CB%20(Une%20Baye)) □

Spektaklio dekoracijos ir rekvizitas.

A. Petraitytės nuotraukos

Vaiva Rykštaitė: „Pirmąkart mama”

Faktai, mitai, giminės moterų balsai ir vienos mamos istorija

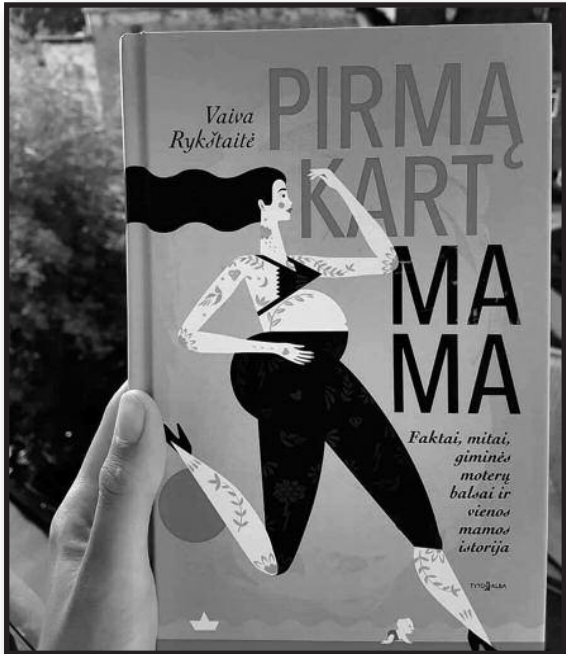
Deimantė Žukauskienė

Vaiva Rykštaitė (tikr. aut. vardas Justė Winder) – žinoma šiuolaikinė lietuvių rašytoja. Jos romanai „Kostiumų drama” (2013), „Viena Indijoje” (2014 m.), „Trisdešimt” (2017 m.) gerai įvertinti skaitytojų bei kritikų. Autorė yra kurį laiką gyvenusi Londone, viena keliavusi po Indiją, o šiuo metu su šeima apsiostojusi Hawaii salose. „Yra sakoma, kad ne visi, kurie klajoja, yra pasiklydę. Nesakyčiau, kad keliaudama aš nuolat kažko ieškojau. Tiesiog kiekviena šalis turi tam tikrą tik jai būdingą būvį, kurį įdomu pažinti”.

V Rykštaitė knygoje „Pirmąkart mama” (2018) kalba apie naujas patirtis: gyvenimą Hawaiai, <...> teko pažindintis su atogrąžų buitimi, vienate, gyvenimu mažoje bendruomenėje bei pratintis prie naktinių vietinės faunos ūbavimų² ir tapimą mama. Pati autorė apie emigrantiškas patirtis kalba taip: „Nemanau, kad viena šalis yra geresnė už kitą. Tačiau gimęs kurioje nors šalyje gauni dovaną pažinti jos kultūrą. Mano dukros turi galimybę pažinti dvi kultūras. Ir tai puiku, nes kuo daugiau kultūrų pažįsti, tuo pats turtingesnis tampa”³.

Knygoje nagrinėjamos įvairios temos: pastojimas, kūno bei dvasinės būsenos pokyčiai, moters pasirinkimai – abortas, karjera, auklėjimas, lūkesčiai ir baimės, santykiai su vyru, aplinkiniais, buitis, seksualumas, žindymas. Tai svarbūs klausimai, su kuriais susiduria dažna moteris. Tačiau reiktų atskirti porą dalykų. Tai nėra vadovas apie nėštumą ir kūdikio priežiūrą, auginimą, tai kažkas, ką galėtume pavadinti motinystės istorija. „Taigi natūraliai gavosi labiau publicistinė knyga. Ieškojau sąlyčio taškų su kitomis mamomis, tačiau nepasakojant visko apie save⁴”. Rykštaitės knygoje svarbią vietą užima buvimas. Buvimas mama, emigrante, žmona, moterimi. O komiški atsiminimai, nutikimai knygai suteikia šarmo ir bendrystės su kiekviena mama džiaugsmo.

„Pirmąkart mama” turi paantraštę: faktai, mitai, giminės moterų balsai ir vienos mamos istori-

ja. Arba kitaip sakant tai neprašomi patarimai bei mitai, su kuriais susiduria kiekviena kūdikio besilaukianti moteris.

„Užtat iš savo Giminės Moterų sužinojau daugiau nei per kadaise lankytas etnologijos paskaitas: ...Tik nesugalvok kabint užuolaidų, nekelk rankų, nes vaikui apie kaklą virkstelė apsisuks. ...Tau dabar negalima nervintis. ...Jeigu labai nusigąsi, tik nečiupk savęs už kurios nors vietos: ten, kur išsigandusi prisiliesi, vaikui atsiras pigmentinė dėmė. ...Gražiai atrodai, turbūt nešioji berniuką. Mergaitės paprastai visą grožį iš motinų atima”⁵.

Autorė pasižymi puikiu humoro jausmu, o knygos turinį papildo šalių ir kultūrų kontrastai, palyginimai: „Polinezijoje vaiko atsisakymas buvo sveikintinas ir visuomenės gerbiamas poelgis, o Vakaruose dėl to moterys itin smerkiamos”⁶, „Nenusakomo amžiaus rusvaplaukė kanadietė akušerė-ginekologė įteikė lankstinuką

su Ramiojo vandenyno žuvų iliustracijomis. Taip netrukus sužinojau apie vandenyno faunai būdingą gyvsidabrio bioakumuliaciją, žaliuoje žuvelyje gyvenančius parazitus ir visiems laikams atsisveikinau su sultingais tuno didkepsniais”⁷, „gimdymas su delfinais – nauja mada Havajuose”⁸.

Ši knyga bus artimesnė toms, kurios ruošiasi motinystei arba jau yra mamos, tačiau feministinis knygos klotas turėtų būti įdomus ir toms, kurios kada nors kėlė/kelia klausimą – darbas ar motinystė? Studijos ir motinystė? Ir pan. „Aišku, knyga vis tiek yra subjektyvi, joje pateikta mano nuomonė. Aš esu feministė, esu už abortus, už mamų klubus ir pan. Natūralu, kad mano pažiūros knygoje jaučiasi. Tačiau aš ir nesistengiau kam nors įtikti ar atrasti universalų tiesą, nors savo nuomonę ir pagrindžiau moksliniais, istoriniais ar statistiniais faktais”⁹.

Vaivos Rykštaitės knygoje aprašyta tapsmo istorija leidžia naujai peržvelgti patį motinystės fenomeną šiuolaikinių laikų kontekste, kur mama dažnai pakliūva į informacijos pinkles/pelkes, ir atsiųduoti tikram pirmapradžiam instinktui.

1. Inga Saukienė. *Havajuose gyvenanti rašytoja V. Rykštaitė: apie aklą meilę, vietinių keistenybes ir mitinį rojų*. Žiūrėta 2019-09-20, prieiga per internetą: <https://www.15min.lt/gyvenimas/naujiena/pokalbiai/havajuose-gyvenanti-rasytoja-v-rykstaite-apie-akla-meile-vietiniu-keistenybes-ir-mitini-roju-1040-1013380?copied>

2. Vaiva Rykštaitė, *Pirmąkart mama: faktai, mitai, giminės moterų balsai ir vienos mamos istorija*, Vilnius: Tyto alba, 2018, 67.

3. Inga Saukienė. *Havajuose gyvenanti rašytoja V. Rykštaitė: apie aklą meilę, vietinių keistenybes ir mitinį rojų*. Žiūrėta 2019-09-20, prieiga per internetą: <https://www.15min.lt/gyvenimas/naujiena/pokalbiai/havajuose-gyvenanti-rasytoja-v-rykstaite-apie-akla-meile-vietiniu-keistenybes-ir-mitini-roju-1040-1013380?copied>

4. Ten pat, prieiga per internetą: <https://www.15min.lt/gyvenimas/naujiena/pokalbiai/havajuose-gyvenanti-rasytoja-v-rykstaite-apie-akla-meile-vietiniu-keistenybes-ir-mitini-roju-1040-1013380?copied>

5. Vaiva Rykštaitė, *Pirmąkart mama: faktai, mitai, giminės moterų balsai ir vienos mamos istorija*, Vilnius: Tyto alba, 2018, 58.

6. Ten pat, 258.

7. Vaiva Rykštaitė, *Pirmąkart mama: faktai, mitai, giminės moterų balsai ir vienos mamos istorija*, Vilnius: Tyto alba, 2018, 64.

8. Ten pat, 87.

9. Inga Saukienė. *Havajuose gyvenanti rašytoja V. Rykštaitė: apie aklą meilę, vietinių keistenybes ir mitinį rojų*. Žiūrėta 2019-09-20, prieiga per internetą: <https://www.15min.lt/gyvenimas/naujiena/pokalbiai/havajuose-gyvenanti-rasytoja-v-rykstaite-apie-akla-meile-vietiniu-keistenybes-ir-mitini-roju-1040-1013380?copied>

Brydė

Atkelta iš 5 psl.

Jai buvo gera jausti nuo tos gniūžtės sklindančią šilumą ir žiūrėti į šiaudus – dar visai neseniai vešėje, saulės spindulius gėrę žolynai, pakirsti dalgio, net ir dabar, sūdrioj daržinės prieblandoje, švytėjo andainykšte vidurvasario skaidra, lengva kaip oras ir kaip oras vaiskia. Ši akimirksnio ramybė, kai dėl nieko nedilgo kaltė, kai širdies nespaudžia nei priekaištai sau, nei neapykanta kitiems ir kai pasaulis atrodo nelygėriukas, o tu – prie jo palinkęs ir jį švelniai glostantis vaikas, – ši įstabi ramybė buvo tarsi tolumo, be pėdsako pradingusiu, galbūt išvis niekada neegzistavusio, tik susikurto ar prisisapnavusio gyvenimo aidas, vos girdimas, netrukus išblėsiantis. Magdė net drebėjo – dabar, kaip tik dabar, kažkas skrieja, be garso slysta pro šalį, tas kažkas, ko jai vis labiau stinga, ko jina ilgisi ir paskui, kai visiškai neteks, dar stipriau ilgėsis, ir dar galima būtų tai sulaikyt, sugaut, prisispaut prie krūtinės, kaip kad prisispaudei šieno gniūžtę... Bet gunksai bejėgis, su trikęs, nė rankos pakelti neįstengdamas. Kaip užčiuopti tai, kas neapčiuopiama, kas yra tik plevenimas, net ne plevenimas?..

Virstelėjo durys, Magdė žengė ata-

tupstom ir išvydo Untanioką.

„Untaniok, Untaniok!” Untaniokas kiek įkabindamas skuodžia, bet jį pasiveja ir tie skardūs gerkliniai riksmas, ir molio gurvuoliai, tykstantys į balas ir drabstantys jo lopytos sulyptos sermėgėlės skvernus, plevėsuojančius it apipešiotą varniūkščio sparnai. Neūžauga, kreivakojis, visą laiką nušausia nosim. „Klyvaras, klyvaras!” Untaniokas pargriūna, žiurpčioja, o kai atsisuka, tokia neapykanta jo akyse, kad net nupurto. Vaikiškas žiaurumas: še tau, kad toks nupiepėlis, še tau, kad neturi, kas tave apgina, še tau... Gal dėl to, kad patys sau neatrodė pakankamai stiprūs, tokie, kokie būti norėtų, reikėjo silpnėsio, iš kurio galėtų tyčiotis ir prieš kurį jautum pranašumą, o gal... O gal blogis išsisknijęs pačioje žmogaus prigimtyje ir tik laukia progos ištrūkti – ištrūkti, kaip kad išsprūsta iš spąstų kokias žebenkštis? Ir kai Untaniokas, jau nebevaikišku veidu, nors nė per sprindį neūgtelėjęs, stūmė ją, remdamas krūtinės automata, o ji traukėsi atatupstom, kol atsitrenkė sienon ir nebeturėjo, kur trauktis, ir pakėlė akis, ją nutvilkę deginanti tūžmastis – ne vienos dienos, ne šio akimirksnio, o susitvenkusi per daugelį metų, pradėjusi kauptis vaikystėje, nesibaigiančių skriaudų kursytą ir pagaliau sulaukusi išmušant savo valandos, štai dabar atkeršysianti. Piktdžiugiškos pašaipos iškreiptas veidas su įkypom žiurkės akutėm,

žema kakta, apkritusi retais, prakaito sulipintais plaukais, atlėpusios ausys, – Untaniokas švytėte švytėjo, jau tėsi stiprus ir orus. O kaipgi kitaip – juk galop atgavo savo teises, prigimtį atimtas: jis nieko neprašo, jis tik atsimą. Tačiau... Iš kur, iš kur ši netaisyklingai didelė galva, sunki, vos nu laikoma, kas ją taip negrabiai užvožė ant vaiko pečių? „Ko tyli, *sucha zelionaja*”¹. Sakyk! Iš miško buvo atėję, iš miško?!” O Magdė spaudėsi prie sienos, lyg norėtų į ją įaugti, ir – nė žodžio. Akyse tavaravo, viskas, ką matė, atrodė, plaukia pro šalį, tik penkiakampė ant Untanioko diržo sagties blizguliauvo vis toj pačioj vietoj – vienintelis tvarus daiktas pasaulį, kuriame nebėliko nieko tvaraus. „Sakyk, kale! – Automato vamzdis įremtas pakaklėn. – Kas nušienavo?!” – „*Ne nado, krasivaja merga, i tak skažet.*”² Ruselis kapitonas stumtelė Untanioką, braukia šiurkščia plaštaka per plaukus, paskui jo pirštai staiga susigniauzia, trūkt! – Magdės kaklas it vėjo papūsta smilga lūžta, galva kresteli. Gašlus žvilgsnis, šnopavimas – tiesiai į veidą. „*Skažės, ved skažės.*”³ „Niekio ji nepasakys, nieko!” – „Duročka, čevo ty bojušia, čevo”⁴ Delnas slysta per skruostą ir – pliaukšt!

Magdė virpteli ir apsidairo: daržinėj – nė gyvos dvasios. Untaniokas skradžiai žemėn prasmegęs, o gal jo visai ir nebuvo, tik vėjas duris sugirgždeno?

Tačiau ar ji turi teisę kaltinti, jei

pati jaučiasi kalta? Neteisybės ir skriaudos nesusigeria it lietus smėlin, jos gula viena prie kitos, kaupias ir laukia, kol išmuš atpildo valanda. Tada bus atsilyginta, tada bus atkurta pusiausvyra ir kiekvienam bus atseikėta tiek ir to, kiek ir ko jis nusipelnė. Tik ar įmanoma atkurti darną automatu, ar ginkluota teisybė negimdo dar didesnių neteisybių? Kuo ji, tokia teisybė, skiriasi nuo neteisybės? Ar išvis skiriasi? Tikslas – tolimas ir kažin ar pasiekiamas, trokšti gero, o nieko iš to neišeina, galima guostis šviesaus rytojaus sapnais, bet nuo to nė kiek ne lengviau – gyventi reikia dabar.

„Dinkite, dinkite, kol nevėlu, išvažiuokite arba – miškan...” – šnabžda Napalio lūpos, galva svaigsta nuo jo kūno artumo ir alpiei kvepiančių vyšnių, žiedais apsipylusių, sakytum nuometais apsigaubusių. „Kur mes važiuosim, niekur mes nevažiuosim!, čia mūsų namai, Napaly, kada visa tai baigsis?..” – „Magde... Magde...” – „Kažkas eina...” – „Niekio nėra, niekas nei-na, tau pasivaideno, Magde, aš...” – „Nereikia, Napaly, užtenka, paleisk...” „...todėl ir sakau: išvažiuokit arba – miškan...”

Dievo avinėli, kurs naikini pasaulio nuodėmes...

1. Kale neraliuota (rus.; taip pat ir toliau).
2. Nereikia, graži merga, ir taip pasakys.
3. Pasakysi, juk pasakysi?
4. Kvailute, ko tu bijai, ko?

Kazys Jankauskas

Atkelta iš 3 psl.

Mano rankoj rankraščių prigrūstas portfelis. Vagone tamsu, žmonės stovi pasieniais arba išikabinę vienas į kitą. Garvežys važiuoja lėtai, dažnai švilpia. Garvežio priekyje akmenų prikrauta platforma. Ypač atsargiai traukinys važiuoja per tiltus, švilpia užkimusiu piktu balsu, kai važiuojame pro mišką. Nuo portfelio sunkumo tirpsta rankos, norisi jį pastatyti prie kojų, bet bijau, kad neberasiu.

Kazys Jankauskas (dešinėje) su poetu, pirmųjų „Varpų“ autorium Faustu Kirša 1944 m.

Vienas kitas keleivis užsirūko, degtukas valandėlę apšviečia keleivių veidus, vagonas krypuoja, mėto mus į šonus. Šiauliuose išlipęs iš tamsaus vagono, džiaugiuosi sveikas grįžęs iš kelionės ir rankraščių nepraradęs. Tiek pat kaip rankraščiai mane džiugina ir šeima. Žmona, vaikai, uošvė. Šie džiaugiasi, kad aš grįžau, sukoręs tokią pavojingą kelionę, kada į frontą ir iš fronto lekia kariniai ešelonai ir prie geležinkelio šen ir ten guli nuverstos balto cisternos”.

Paskutinė knyga

Labai džiaugėsi rašytojas, kai 1994-ųjų pabaigoje pasiūliau išleisti jo kūrybos rinkinį. Tuoj po Naujųjų metų būsimos knygos rankraštį atvežė į Šiaulius buvusi Šiaulių gimnazijos mokinė Rūta Dauknytė-Slabšienė. Tuomet ji papasakojo, kad buvusios mokinės aplanko K. Jankauską, tokie susitikimai joms yra didelė atgaiva, rašytojas labai moka pakelti ūpą, kad ir kaip gyvenime liūdna būtų.

„Įdomu, kad pirmas mano šiais metais parašytas laiškas įbridęs į literatūrą kaip arklys į žolyną”, – visai nejankauskiškai tąkart savo laiške pajuokavo rašytojas.

Vos gavęs iš spaustuvės signalinį K. Jankausko apsakymų ir apsakų rinkinį „Šermukšnis prie ežero”, išsiunčiau jį rašytojui. 1996 m. vasario 26 d. laiške jis dėkoja ir džiaugiasi, kad „leidinys išleistas skoningai, atrodo gražiai”, o kitame laiške (1996 m. kovo 9 d.) pasigiria, kad „Kazimierinių proga aplankė poetas Palilionis, sužinojęs, kad aš jau gavau iš Jūsų signalinį ‘Šermukšnis prie ežero’ egzempliorių, pasisiūlė parašyt recenziją ir pamė šią knygą”.

Paskutinis rašytojo laiškas rašytas

1996 m. balandžio 8 d., o išsiųstas balandžio 15-ąją, ant voko užrašęs jau ne pats. Laiškas trumpas ir liūdnas: „Mielas Redaktoriau, siunčiu Jums Petro Palilionio parašytą recenziją apie ‘Šermukšni’. Recenzentas bijojo plačiau panagrinėti krikščionišku pagrindu parašytą knygą ir recenzija gavosi trumpa kaip tas zuikis trumpauodegis. Mat kaip išeina, kai bijomasi ir dabar atvirai parašyti. Ir aš dabar sprendžiu, ar buvo šita recenzijėlė reikalinga?”.

Vienišas, bet ne vilkas

Paskutinį sykį telefonu kalbėjome per šv. Velykas. Nė nenujaučiau, kad nebeišgirsiu daugiau rašytojo balso. Kalbėjo K. Jankauskas apie tik dabar, po metų kažkokiu būdu jį pasiekusius „Akiračius” (1995, Nr.4 (268) su Vytauto A. Jonyno recenzija „Vienišo vilko atsiminimai”. Tai – nemažos apimties tekstas, kuriame apžvelgta romano „Ne pirmas kartas” antroji knyga. K. Jankauskas sakė iš tikrųjų niekada nesijautęs vienišu vilku, nors tame tekste yra ir tikrai nemažai tikslų pastebėjimų. V. A. Jonynas ilgus dešimtmečius į nuostolius nurašytą K. Jankausko figūrą vadina tobuliausiu niokonės, vykusios Lietuvoje, aukos pavyzdžiu ir nelabai apsirinka. Taip, jis „jau pirmuoju savo romanu nusipelnė skaitytojų pripažinimą”, kitais dar prieš okupaciją pasirodžiusiais romais – „Vieškelyje plytų vežimai” (1938), „Žygyje” (1940), – liudijo, kad yra „atvėręs kažką naujo ir įdomaus mūsų tradicinėje, monotoniškoje prozoje”, tačiau ateina sovietmetis, mirties stovykla, o grįžus iš jos „negrąžinama narystė Rašytojų sąjungoje (...), ankstesnė kūryba ir toliau ignoruojama, neprisimenama jo kūryba nei išeivijoje, nesimato jos gerbėjų periodikoje, bene pirmą kartą apie jo prozą išdrįsta pasisakyti Vyt. Kubilius savo veikale „Lietuvių literatūra ir pasaulinės literatūros procesas” (1983). Šiaip tylos boikotas”.

K. Jankauskas tąkart net perskaitė keletą V. A. Jonyno straipsnio ištraukų, atrodo, jam patiko teksto pabaiga, kurioje knygos pasakotojas, „tas vičvienaitis su savo nelaime”, palygintas su knygoje dažnai minimomis žylėmis – išnykusiais Kauno padangėje paukšteliais. Jie smalsūs, jie liuoksi ir čirpia autoriui visur kur, o svarbiausia, kad tą paukštelį primenantis rašytojas mums spėjo atskleisti daug tiesos apie ypač rūstų Lietuvos vergovės metą.

Atsisveikindamas su K. Jankausku, „Varpų” premijos laureatas Vytautas Martinkus kalbėjo: „Iš biografinių nuotrupų Kazys Jankauskas savo impresyvia plunksna kūrė laisvės salas, kūrė laisvės debesis, pilnus melancholiškos ramybės ir keistos fantastinės realybės. Debessys plaukė viršum geležinkelio bėgių į visas keturias pasaulio šalis, plaukė Viešpaties linkui, o salas skalavo po geležinkelio pabėgiais beprasiverianti prievartos, išdavystės ir kitokių nuodėmių jūra. Tos debesijos, to salyno valdovas – inteligentas su darbininko rankom, autoriaus *alter ego*, jo turtas – nebent giedra nuotaika, o šiaip – apiplyšęs, alkanas, pagal širdies įstatymą gyvenantis žmogus”.

Rašytojo stalčiuje liko nespausdintų rankraščių, jis, kaip yra pripažinęs, visą laiką stengėsi neapsileisti, iki mirties dirbo po porą valandų per dieną.

Pabaiga kitame numeryje.

Kultūros kronika

Rugsėjis ir spalį Lenkijoje vykstančiuose festivaliuose pristatomas Lietuvos teatras, muzika, literatūra. Rugsėjo 18–20 d. Krokuvoje surengtas Europos kultūros paveldo forumas, kuriame Lietuva buvo garbės svečias. Rugsėjis Lenkijoje vyko ir lietuvių saksofonininko Kęstučio Vaiginio bei lenkų grupės „Piotr Schmidt Quartet“ koncertai. Rugsėjo 27 d. šiuolaikinės muzikos festivalyje „Sacrum profanum“ plačiai pristatyta Lietuvos šiuolaikinė muzika. Rugsėjo 29 d. Balstogėje, Tarpautiniame fotografijos festivalyje „Interphoto“ savo parodą pristatė lietuvių fotografas Mindaugas Kavaliauskas. Spalio 5 d. Balstogėje bus parodytas OKT spektaklis „Vestuvės“, spalio 8 d. Varšuvos teatre „Rozmaitosci“ bus pristatytas Kamilės Gudmonaitės režisuotas OKT spektaklis „Trans, trans, trance“, bus pristatyta žymaus lietuvių režisieriaus Eimunto Nekrošiaus kūryba.

Rugsėjo 13 dieną galerijoje „Ten Gallery“ atidaryta jaunojo fotomenininko Visvaldo Morkevičiaus paroda „Inner Dialogue“ („Vidinis dialogas“). Savo darbų serijoje menininkas, neįsprausdamas savęs į griežtus tematinius ir estetinius rėmus, tarsi bando suprasti aplinkinį pasaulį ir savo paties vietą jame. Fotografijos mylėtojų susidomėjimas – didelis, tik prasidėjus parodai buvo parduota šešiolika darbų.

Rugsėjo 25 d. Londone įsikūrusioje Europos rekonstrukcijos ir plėtros banko (EBRD) centrinėje būstinėje įvyko diskusija, skirta Baltijos kelio 30-ųjų metinių sukakčiai paminėti. Jungtiniame Lietuvos, Latvijos ir Estijos ambasadų ir EBRD renginyje dėmesys krypo į ateitį: kaip praėjus trims dešimtmečiais po gyvosios žmonių grandinės Baltijos šalių visuomenės pasirengusios ateities iššūkiams. Vykstanti skaitmeninė revoliucija, klimato kaita, mažų valstybių įtakos svarba sparčiai kintančiame pasaulyje – šiais ir kitais klausimais žymios britų žurnalistės Rosie Goldsmith vedamoje diskusijoje įžvalgomis dalijosi futuristė ir kūrybinių industrijų atstovė Monika Bielskytė, garsus latvių žurnalistas Paul Raudseps ir estų gamtosaugos aktyvistė Kadi Kenk.